

La vida mateixa en el segle XVI

Joan Torró
El justícia
Alzira, Bromera, 2004
240 pàgs.

He de començar confessant que *El justícia* és el llibre que, personalment, m'haguera agradat escriure. Des d'aquesta constatació d'una frustració inicial, es comprendrà millor la sorpresa —i fascinació posterior— en descobrir que ja l'havia escrit algú. És clar que qui signa aquesta ressenya, com que no és un literat, molt probablement no hauria arribat mai a escriure'l i, a la fi, hauria acabat fent una vulgar recerca d'història social de la llengua sobre la vida quotidiana durant l'edat moderna. D'alguna manera, això és el que ha fet Joan Torró, però ell hi ha afegit la seua magnífica art literària i ha aconseguit de presentar un producte que satisfà una doble expectativa: la de l'historiador de la llengua i la cultura del País Valencià i la del lector de novel·la que només vol córrer una aventura virtual embolcallada de literatura.

El justícia és la segona obra narrativa d'un escriptor ontinyentí que ha descobert una mica tardanament la seua vocació literària, però que hi ha aportat una ben llarga i sòlida experiència com a filòleg expert en la documentació arxivística de la segona meitat del segle XVI. Aquest bagatge li ha permès escriure una novel·la històrica que, a pesar d'una —necessària— pinzellada de ciència ficció, posseeix una enorme versemblança, tant en els fets històrics que la contextualitzen com en els purament lingüístics que esguiten adesiara la parla dels personatges. El relat, presentat per un narrador en primera persona, és gairebé autobiogràfic: no sabem estar-nos de veure-hi l'autor a cada passa que fa en Jaume, el filòleg protagonista. Fins i tot hi és present Ontinyent, la vila nadiua de Torró encara que els fets que s'hi narren tenen lloc també a Gandia i, sobretot, al Cap i Casal.

Per damunt del fil narratiu de l'obra,

que gira entorn de la persecució obsessiva d'alguns dels protagonistes per part de la Inquisició, hi destaca el «retrat d'època» que ens fa l'autor. L'Ontinyent del XVI representa la quotidianitat de les viles valencianes del moment, on veiem desfilant els personatges que protagonitzaven la vida local: l'algutzir, el trompeta o pregoner, l'escrivà, el metge... i, especialment, el justícia, la màxima autoritat municipal. L'excusa d'alguns d'aquests personatges és excel·lent per a presentar-nos, en el cas del metge, la censura que pesava sobre les doctrines mèdiques que no satisfien el dogmatisme religiós imperant, o en el cas del justícia, les inquietuds intel·lectuals d'un amic i tertulià seu, notari jubilat, que llegia i feia llegir, a part dels autors prohibits, els clàssics literaris del segle anterior.

Però de la placidesa de la vida a les comarques, Torró ens fa botar a la capital del Regne, on els nostres protagonistes es veuen embolicats en un bon munt d'aventures, perills i intrigues. I, de bell nou, ens quedem amb l'ambientació ja que hi fan acte de presència algunes de les figures cabdals d'aleshores: entre d'altres, el noble Bernat Català de Valeriola, conegut dietarista, i l'escriptor Joan Timoneda i la seua llibreria, als prestatges de la qual s'exposen el *Liber Elegantiarum* de Joan Esteve o *El Cortesano*, de Lluís del Milà. En aquests escenaris se'ns parla també de l'historiador Pere Antoni Beuter i la seua *Primera part de la Història de València*, traduïda finalment al castellà, i sentim els laments d'un jurat de la ciutat per la castellanització de la noblesa. I sense perdre l'argument central, gairebé «olorem» la pudor de cremat que s'estén pel centre de València des dels cadafals amb fogueres «purificadoras de la fe» que munta el Sant Ofici, al darrere del qual hi ha l'ombra del temible arquebisbe de València Juan de Ribera.

I com he començat, acabe: com que m'he quedat amb ganes d'escriure aquesta novel·la i m'hi sent molt identificat, espere que Torró m'accepte un parell de suggeriments per a les futures edicions que ben segur tindrà l'obra: caldria llevar les *Regles d'esquivar vocables...* dels prestatges de la llibreria de Timoneda, i fer eixir a escena l'editor cinc-centista dels clàssics valencians Onofre Almudèver.

Brauli Montoya Abat

Silencis i oblits

Salvador Company
Lawn Tennis
Editorial Moll, Palma, 2005
162 pàgs.

El pas dels anys va espessint els records i el que en un moment va ser acció, risc i por s'entela ara en la memòria. Recordar és, doncs, reviure i oblidar. I aquesta lentitud del pensament que busca a través del llenguatge com actualitzar les imatges perdudes és la sensació que envolta els quatre relats de *Lawn Tennis*.

La calma aquí és vital perquè amb ella els protagonistes s'endinsen en el seu viatge temporal. Sense presses, Salvador Company ompli aquestes digressions d'unes descripcions primmirades, on fins el pes de l'últim detall està justificat per tal de crear i recrear l'atmosfera que el moment demana.

Amb precisió i parsimònia, aquest jove escriptor valencià encaixa les paraules en el trencaclosques del relat com un rellotger faria amb les peces petites del mecanisme d'un rellotge. Llavors, quan tot està enllestit, la maquinària comença a funcionar i s'inicia el viatge en el temps. En aquesta ocasió, però, envers el passat.

Amb sofisticació, però, sobretot, amb riquesa de matisos, l'autor penetra en la psicologia i els records d'uns personatges que han vist les seues vides truncaes a causa de la catàstrofe de la Guerra Civil i que han hagut de guardar silenci durant molts anys o s'han vist abocats a viure en l'oblit, lluny de casa. Company els dona veu per parlar sense por, per confessar secrets o reconèixer desitjos frustrats. És per això que tots ells reconstrueixen amb afany i malenconia el relat del seu passat, tot cercant-hi un espai en el present on no sentir-se massa abandonats ni perduts.

Des de la perspectiva d'avui, i a partir d'una densitat històrica i personal lúcidament reflectida en una sintaxi elaborada, aquests quatre protagonistes (tres homes i una dona) busquen a tra-